

KOLLABORATIV O‘QITISH MUHITINI LOYIHALASH PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA

Kurbonova Gulmira Usmonovna

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti

maqsadli tayanch doktoranti

gulmirakurbonova312@gmail.com orcid: 0009-0001-2549-6650

Annotatsiya. Ushbu maqolada kollaborativ o‘qitish muhitini loyihalash pedagogik jarayon sifatidaligi masalasi muhokama qilinadi. Shuningdek, maqolada pedagogik kollaboratsiya muhitini shakllantirish, ta’lim kollaboratsiyasini pedagogik hamkorlik shakllariga kiritish maqsadga muvofiqligi masalalari bayon qilingan.

Kalit so‘zlar: kollaboratsiya, pedagogik kollaboratsiya, pedagogik hamkorlik, ilmiy manbaalar, metodlar.

Bizga ma’lumki bugungi kunda ta’lim muhitida kollaborativ o‘qitish muhitini yaratish samarali usullardan biri hisoblanadi. Xorijiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kollaborativ o‘quvning xususiyatlari 1980-yillarning oxirlaridan boshlab pedagogik tadqiqotlarda keng yoritilgan.

D.Jonsonning fikricha, o‘quv kollaboratsiyasi konstruktivistik o‘qitish nazariyasiga asoslanadi:

a) bilimlarni o‘quvchilar o‘zlari quradilar va o‘zgartiradilar; o‘qituvchilarning vazifasi - faol o‘qitish metodlari va guruhli o‘quv o‘zaro ta’sirini tashkil qilish orqali mos pedagogik sharoitlarni yaratish;

b) ta’lim jarayoni o‘qituvchining o‘quvchiga ta’siri emas, balki barcha ishtirokchilarning subyekt-subyekt va subyekt-obyekt faol, maqsadli o‘zaro ta’siridir;

v) yuqorida sanab o‘tilganlar faqat o‘quv hamkorligi shaklida, ta’lim jarayonidagi asosiy o‘zaro ta’sir shakli sifatida amalga oshirilishi mumkin [1].

S.Kagan esa o‘quv kollaboratsiyasi, asosan, muloqotning tarmoq shaklida bo‘lishini ta’kidlaydi, bu esa o‘zaro ta’sirning aniq strukturalarini ishlab chiqish va tasvirlash imkonini yo‘q qiladi, bu esa har qanday yoshdagi va tarkibdagi o‘quvchilar guruhida bir xil samaradorlik bilan qo‘llanilishi mumkin [2].

R.Oksford esa, o‘z navbatida, o‘quvchilar umumiy faoliyatining natijalarini baholashga yo‘naltirilgan orientatsiyaning kollaborativ o‘qitishning ajralib

turuvchi xususiyati ekanligini ta’kidlaydi. Olim kollaborativ ta’lim muhitida, o’zaro ta’sir natijasini avval guruhning o’zi, keyin butun sinf va oxir-oqibat “ilmiy jamiyat” (bilim jamiyati) deb ataladigan, tegishli fan bo’yicha mutaxassislar guruhining (o’qituvchilar, professional hamjamiyatlarning a’zolari, universitet o’qituvchilari va boshqalar) baholashini ta’kidlaydi [3].

Umuman yuqoridagi fikrlardan xulosa qilamizki, kollaborativ ta’lim va hamkorlikda ishlashini o’z ichiga olgan o’qitish yondashuvlaridir. Kollaborativ muhitni yaratish birgalikda ishlashga va jamoaviy ishda yaxshiroq natijalarga erishishga qaratilgan.

Shundan kelib chiqib, kollaborativ ta’limning quyidagi asosiy xususiyatlari mavjud:

Ijobiy o’zaro bog’liqlik. Kooperativ ta’limda o’quvchilar o’z maqsadlariga erishish uchun birgalikda harakat qilishlari kerak. Bu umumiy mas’uliyat jamiyat tuyg’usini yaratadi va o’quvchilarni yordam va qo’llab-quvvatlashga undaydi.

Yuzma-yuz muloqot. O’quvchilar to’g’ridan-to’g’ri muloqot va o’zaro ta’sir o’tkazish imkonini beruvchi yaqindan hamkorlik qiladi. Bu munozara, muammolarni hal qilish va fikr almashishga yordam beradi.

Shaxsiy javobgarlik. Garchi ular guruhda bo’lsalar ham, har bir o’quvchi o’z bilimi uchun javobgardir. Ular guruhga yordam berishlari va materialni tushunishlariga ishonch hosil qilishlari kerak.

Shaxslararo ko’nikmalar. Kooperativ ta’lim o’quvchilarga boshqalar bilan qanday gaplashishni, jamoa bo’lib ishlashni, yetakchilik qilishni va kelishmovchiliklarni tinch yo’l bilan hal qilishni o’rgatadi.

Guruhga baho berish. Topshiriqni bajargandan so’ng, guruh a’zolari o’zlarining jamoaviy faoliyati haqida fikr yuritadilar. Bu mulohaza ularga guruh qanday ishlaganligi va ularning ish sifati nuqtai nazaridan nima yaxshi bo’lganini va nima yaxshiroq bo’lishi mumkinligini baholash imkonini beradi.

O’qituvchining yordami. O’qituvchilar vazifalarni tuzish, yo’l-yo’riq ko’rsatish va guruh dinamikasini kuzatish orqali hamkorlikda o’rganishda hal qiluvchi rol o’ynaydi. Ular hamma hamkorlik qiladigan va ishtirok etadigan muhitni yaratadilar.

Kollaborativ ta’lim – Interfaol jarayon bo’lib, unda ta’lim aniq maqsadga erishish uchun o’quvchilar yoki o’quvchilar va o’qituvchi o’rtasidagi o’zaro ta’sirga asoslanadi. Jarayon ishtirokchilari ma’lumotni birgalikda faol qidirish,

uni muhokama qilish, tushunish va guruh loyihalari, qo‘shma ishlanmalar, aqliy hujum va boshqalar formatida qo‘llash orqali bilimga ega bo‘ladilar.

Hamkorlikda o‘qitishning samaradorligi - birgalikda o‘rganish asosan tajribali va tajriba almashishi mumkin bo‘lgan guruhlariga o‘rgatilganda samaraliroq bo‘ladi. Bunda:

- loyiha ustidagi guruh ishini tashkil etish, bunda loyihani tayyorlashning butun siklini - maqsadlarni belgilashdan to natijalarga erishishgacha bo‘lgan davrda o‘tish kerak;

- muammolarni hal qilish uchun multifaktorial tahlil va boshqa hollarda berilgan muammoning yechimini topish bir nechta ishtirokchilarning birgalikdagi intellektual sa’y-harakatlarini talab qiladi;

- jamoada muloqot qilish ko‘nikmalarini o‘rgatish, namunalarni kuzatish va tahlil qilish va loyiha guruhlarini shakllantirish;

- mashg‘ulotlarning oldingi bosqichlarida ishtirokchilar tomonidan olingan bilimlarni yetkazish;

- o‘quv muhitini yaratishda, chiqarishdan oldin ma’lum bir loyihani sinab ko‘rish zarur bo‘lganda.

Kollaborativ ta’lim samaradorligini baholash ko‘pincha sub’ektivdir, chunki uning ko‘p sonli oldindan aytib bo‘lmaydigan omillarga bog‘liqligi:

- davomiylilik – hamkorlikda o‘qitishda vaqt chegaralarini belgilash har doim ham mumkin emas;

- olingan bilimlar hajmi va uni o‘zlashtirish darajasini baholashdagi qiyinchiliklar;

- ta’limning o‘z-o‘zidan paydo bo‘lishi – aniq o‘quv dasturiga mos emasligi;

- sub’ektiv fikr-mulohazalar – shakl/tarkib/hissiy rang berish.

Ba’zida psixologik muammolar ham paydo bo‘lishi mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, ta’lim tizimlarining samaradorligi hozirda bir necha omillarga bog‘liq, jumladan: ta’lim sifatini yaxshilash, o‘quvchilarni o‘qishga motivatsiya qilish, o‘qituvchilarni malakasini oshirish, boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish va resurslarni samarali taqsimlash. Bu masalalarni hal qilishda kollaborativ boshqaruv mexanizmlari ta’limning har bir bo‘g‘inida o‘zgarishlarga olib kelishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Johnson D.W. et al. Impact of group processing on achievement in cooperative groups / D.W. Johnson // The Journal of Social Psychology. 1990. - Т. 130. № 4. p. 507–516.
2. Балышев А.П. Коллаборативное обучение: к сущности понятия // Мир науки. Педагогика и психология World of Science. Pedagogy and psychology. 2023, Том 11, № 1. ISSN 2658-6282. – С.10.
3. Kagan S. Cooperative learning: Resources for teachers. - Printing and Reprographics, University of California, Riverside, 1989.
4. Балышев А.П. Коллаборативное обучение: к сущности понятия // Мир науки. Педагогика и психология World of Science. Pedagogy and psychology. 2023, Том 11, № 1. ISSN 2658-6282. – С.10.